

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՀԵԹԱՆՈՍԱՅ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Պօղոս տրտում խոհերէ աքցանուած, Բերայէն Կորնթոս մեկնեցաւ։ Աթէնքի անյաջողութիւնը խոր բեկումով կը լեցնէր իր հոգին, ինքզինքնին իմաստուն կարծող աթենացիները տակաւին շատ հեռու էին ճշմարտութենէն։ Այս մտածումը տակաւ կը թանձրանար իր մէջ եւ կը փռուէր իր հոգիի գաշտին վրայ։ Ամէն ինչ կը պղտիկնար իր աչքին, վերածելու գիտէր հարցումի մը, հեւքի մը, կէտի մը, նման կայծակէն փշուռող լեռան։

Աթէնքի իմաստասէրները իմաստութիւնը իրենց շուք բրած, ամէն բան գիտնալ կը կարծէին։ Գիտուններուն խոշորդոտը, կը խորհէր ան, իրենց գիտութիւնն էր։ Ինքզինքը ամէնազէտ կարծող մարդը կնճռոտ ամբարհաւած մըն է, ուրիշները մերժելու եւ արհամարհելու հեշտախօսէն բռնուած։ Մեծ իայի թագաւորութեան մէջ մտնել կարենալու համար պէտք էր հրամարել իր գիտցածէն եւ անցնալէն, ինչպէս բրած էր ինքը։ Անկաշկանդ միտքն ու միտ սիրտը միայն կըրնային ընդունիլ ցոյքերն յայտնութեան։ Աթէնքի իմաստասէրները գիտնուած բնագանցական ծերածուռ համարտակութիւններով, չէին կրնար զգալ թէ գերազոյն ճշմարտութեան ձայնն էր որ կը հնչէր իրենց ականջներուն։ Իրենց շնորհուած էր պատեհութիւնը տեսնելու ճշմարտութեան զէմքը, որ պիտի ալրակերպէր գիրենք՝ նոր մարդ մը յօրինելով իրենցմէ, բայց իրենք չէին զգացած։

Հեթանոսութիւնն ու քրիստոնէութիւնը այնքա չէին կրնար հաշտուիլ իրարու հետ եւ հասկնալ իրար, կը խորհէր անաքեալը, նաւուն մէկ անկիւնը կծկաւած։ Նոր աշխարհը, նոր թուականը եւ նոր քաղաքակրթութիւնը կ'սկսէր Մեսիայով։ Ինչ որ եղած էր իրմէ առաջ՝ կարելի էր փնտռել ու գիտնալ, բայց

նոր աշխարհին չէր պատկաներ։ Պօղոս այս մտածումներէն տարուած, չզղաց թէ Կորնթոսի նաւահանդիսը հասած էր։ Նաւը դարձաւ ինքն իր վրայ ճոնշելով եւ նետեց իր խարիսխը, մինչ մանրիկ ալիքները շուրջահակի կը ծփային, զարնուելով նաւի զոյգ կողերուն։

Կորնթոսի նաւահանդիսը տարբեր էր Աթէնքի նաւակայքէն, եռուղեւոր մեծ էր հոս, եւ շատ էր թիւը նաւերու, որոնք կուղային կայսրութեան բոլոր անկիւններէն։ Իրեւ վաճառչահաճ քաղաք, Կորնթոսը դուռն էր ասիական երկիրներու եւ Իտալիոյ։ Նաւերը որոնք լեցուած կը մտնէին իր ծոցը, կը բերէին ցորեն, գինի, համեմներ, գէնքեր եւ ամէն տեսակ ներկեր՝ Փիւնիկէէն, Եգիպտոսէն, Կապադովկիայէն եւ Պամփիլիայէն։

Շին եւ անուանի Կորնթոսէն, որ իր ծաղկումի շրջանը ունեցաւ Յոյն բռնակալներու օրով, ոչինչ մնացած էր։ 146ին Հռոմէացիները կործանած էին դայն։ չկային չին տաճարները, արուեստի յուշարձանները որոնք իր փառքը կը կոթողէին։ Յուլիոս եւ Օգոստոս կայսրերը ձեռնարկած էին քաղաքի վերակառուցման, զայն կայսրութեան տուրեւառի կեդրոն մը ընելու մտադրութեամբ, փոխան Աթէնքի։ Քաղաքը զուրկ էր որոշ նրկարարէ, հասարակաց լեզուէ եւ մշակոյթէ, ինչպէս նաեւ աւանդութենէ։ Սառնարան մըն էր ցեղերու, լեզուներու եւ կրօնքներու։ Արեւելքն ու արեւմուտքը եղբայրօրէն գիրար կ'ողջունէին հոս։ Ասիրտիղի պաշտամունքը իր ամէնէն մոլի հեշտասիրութեամբ կը ծաղկէր, վերածելով քաղաքը անբարոյութեան հոշակաւոր կայքի մը։ Ժամանակին այս թերակղզին կը կոչուէր «Մովերու Կամուրջ», որովհետեւ նաւերը որոնք Հռոմէի կը բերէ-

ին արեւելքի հարստութեան բարեքները, Կորնթոսէն կ'անցնէին: Քաղաքը նշանաւոր էր մանաւանդ իր պրոնզի ճարտարարուեստով, որ իր նմանը չունէր ամբողջ կայսրութեան մէջ: Երուսաղէմի տաճարին հռչակաւոր պրոնզէ զոյգ դուռներն անգամ Կորնթոսի մէջ չ'ինուած էին:

Կորնթոսի հրէական գաղութին մէջ, Ալիւզաս եւ իր կիներ Պրիսկիդա, Գլոտիոսի հայածանքին պատճառով Հռովմէն հոս ապաստանած, ունէին որոշ դիրք եւ ազդեցութիւն: Անոնք իրենց հետ բերած էին վրանադործութեան արհեստն ու Մեսիայի հաւատքը: Այս բարեպաշտ զոյգին շուրջ կազմուած համայնքը տարբեր չէր հրէականէն: Բոլորը միասին կ'աղօթէին նորաչէն սինակոկին մէջ, կ'օղնէին իրարու եւ զօրավիզ կը հանդիսանային նորեկներուն՝ որոնց թիւը օրէ օր կը շատնար: Ուրբաթ իրիկունները կը հաւաքուէին Պրիսկիդայի փոքրիկ բնակարանը, կը վառէին ասանդական լապտերները, սաղմոսներ կ'երգէին եւ կը պատմէին Մեսիայի մասին, Երուսաղէմէն եկող այցելուներէն լրտած: Թէ՛ հանդիպման եւ թէ՛ հրաժեշտի պահերուն կ'ողջունէին զիրար սիրոյ եւ խաղաղութեան համբոյրով: Այս էր վիճակը Հրեայ համայնքին երբ Պողոս Կորնթոս կուգար:

Առաքեալը տակաւին Կանթրա եղած ատեն, լսած էր վրանադործ ամուլի մասին, որախ էր որ հանդիպումը պիտի կրնար ընել իրեն արհեստակից այս զոյգին հետ: Առաջին շփումով Պողոս զգաց որ իրեններու հետ է: Երջանիկ էին նոյնպէս Ալիւզաս եւ Պրիսկիդա, որ առաքեալը կ'ընդունէր հրաւերը իրենց խոնարհ յարկին ներքեւ ապրելու: Պողոս սկսաւ աշխատիլ այս զոյգին հետ, իրենց զործատեղիին մէջ, առանց մոռնալու իր առաքելական գործը: Հանգստեան ժամերուն իր շուրջը խմբուած երկսեռ զործատերներուն կը խօսէր իր անցեալէն, իրեն երեւցող Մեսիայէն: «Այս աշխարհ տեսան զի՛նքը Դամասկոսի ճամբուն վրայ եւ ականջներս լսեցին իր ձայնը որ ստիպեց զիս իր Աւետարանը քարոզելու աշխարհին: Երկինքներու եւ երկրի տէրը, Մեսիան, իր լոյսերով եւ մարմնով զպաւ ինծի: Չկայ ոյժ մը երկնքի բարձունք

ներուն եւ երկրի վրայ, որ կարենայ արդիւլ զիս քարոզելու զի՛նքը փրկութեան կարօտ եւ ծարաւ հոգիներուն»:

Ունկնդիրներէն ոմանք կ'ուզէին զգացնել Պողոսի որ իր քարոզութեան պատճառաւ նոր փոթորիկ մը կրնար պայթիլ, հետեւաբար լաւագոյն էր զոյգ ըլլալ եւ սպասել:

«Աստուծոյ խօսքը չի կրնար հերքուիլ, կը պատասխանէր առաքեալը, ան դրան առջեւ կեցող մուրացկանը չէ, ընդունելութեան սպասող: Տիրոջ խօսքը նման է փոթորիկին, որմէ կարելի չէ խուսափիլ, իր լոյսը կը հետեւի մեզի, տալու իր փրկարար հարուածը: Չէք կրնար ծածկել ինքզինքնիդ Աստուծմէ, ինչպէս Յովնան չկրցաւ ընել նոյնիակ կէտ ձուկի փորին խորը: Իւրաքանչիւր մարդու կեանքին մէջ կուգայ օրը երբ երկինքը ինքնաբերաբար կը բացուի, ցոյց տալու համար իրեն Աստուծոյ զէմքը: Այդ վայրկեանին է որ կ'սկսի մարդուն փրկութիւնը»:

Շաբաթ օր մը, սինակոկի հաւաքոյթին, Գրքի ընթերցումէն յետոյ, Պողոս արտօնութիւն ուղեց խօսելու: Իր ունկնդիրները Հրեաներ էին եւ իր խօսքը ուղղուած էր անոնց: Ամբողջ քարոզը Մեսիայի մասին էր, Անոր՝ որ Հրեաներուն եկած էր Յիսուսի անձին մէջ, իրրեւ փրկիչը Հրեայ ժողովուրդին եւ մարդկութեան:

«Մեսիան նոր Ադամն է, որուն մասին խօսած է Դանիէլ մարդարէն, որ պիտի գար ամպերու վրայէն՝ հիմնելու իր հոգեւոր թաղաւորութիւնը այս աշխարհի վրայ: Աստուած աշխարհ զրկեց զայն մարդկային մարմնով, իր արիւնով փրկելու մարդը ազամական մեղքէն: Այդ արիւնը հոսեցաւ խաչին վրայ եւ սուրբ երկրի հոգին մէջ եւ մաքրեց մարդկութիւնը իր մեղքերէն: Մեսիայի չարչարանքներն ու մահը նախաձայնուած էին դարեր առաջ: Ան անդրանիկ յարուցեալը եղաւ մեռելներէն, իրրեւ գերազոյն օրինակը մեզի, ապա վերացաւ երկինք, բազմալու իր Հօր աջ կողմը, հոն դնելու համար իր յաւիտեական աթոռը բոլոր անցաւոր եւ ըստուերակերպ իշխանութիւններէն վեր: Մօտ է իր վերադարձը, համաձայն իր խոստումին: Մեսիան լրումն է Օրէնքին եւ գերազոյն

խոստումը Իսրայէլին եւ բովանդակ մարդկութեան: Օրէնքով կարելի չէ արդարանալ, ոչ ալ թլփատութեամբ, այլ միայն Յիսուս Քրիստոսով: Օրէնքը կ'ենթադրէ՝ իրմէ առաջ եւ իր մօտ չարին զերիշխանութիւնը, բնազդին զերակայութիւնը: Ամէն պատուիրան իր բեկումը ունի եւ ամէն կանոն՝ հակառակ դործադրութիւնը: Հին Օրէնքը անբուական թումբ մըն է, ամբողջութիւն մը իրաւախօհութեանց եւ կէս միջոցներու, սովորութեան եւ արդարութեան միջեւ, ինչպէս նաեւ խտեբախ անասունին եւ աստուածային կաղապարին: Օրէնքը այսօր ամէնէն շատ անտեսուածն է, զօրաւորները խոյս կուտան անկէ, չարերը կ'անտեսեն զայն եւ տրկարները կը նենդեն, պաշտպանելով իրենց տկարութիւնը: Եթէ յարդուէր իսկ ամէնքէն, պիտի չբաւէր ամէն օր եռացող ու շատցող չարութեան: Յիսուսով կը բացուի նոր Օրէնքը, Իրմով կ'սկսի նոր ցեղը, վերանորոգումն ու վերձուլումը մարդուն: Ով Մեսիային հետ է, հակառակ է հին մարդուն եւ զայն այլեւս առաջնորդելու անկարող օրէնքին: Բոլոր մնացածը մօխիւր է եւ շատախօսութիւն»:

Ունկնդիրները խորունկ տպաւորութեան տակ էին, անոնք կը լսէին կարծես առաքեալի ձայնին մէջէն արձագանդները Իսրայէլի եղած խոստումին եւ յոյսին: Լոյսի կայծեր եւ ուրախութեան աղբիւրներ կը բացուէին բոլորի աչքերուն եւ սիրտերուն խորը: Առաջին անգամ ըլլալով կ'զգային լուրջ բանի մը գոյութիւնը կեանքին մէջ, եւ կը տեսնէին կարծես աստուածային ձեռքի մը կարկառու լիւր, թաքնուած զիշերուան ետին՝ լի հեռաւոր աստղերով:

Այս քարոզչն յետոյ, սինակոկի վերակացուն Կրիսպոս, որ բարի հաւատացեալ մըն էր, հրաւիրեց Պօղոսը իր տունը եւ մկրտուեցաւ ամբողջ ընտանիքով: Կրիսպոս առաջին քրիստոնէան, եղաւ Կորնթոսի մէջ առաքելուն շահուած: Երկրորդ դարձողը եղաւ Ըմտեփանոս անունով մեծահարուստ մը, որ ընդունեց մկրտութիւնը իր ընտանիքին եւ բոլոր զերիններուն հետ միասին:

Այդ օրերուն Կորնթոս եկան Շիղան եւ

Պօղոսի սիրեցեալ հոգեգաւալը Տիմոթէոս, առաքեալին բերելով սրտապնդիչ լուրեր Թեսաղոնիկէէն եւ Բերիայէն, ինչպէս նաեւ ողջոյններ բժիշկ Դուկասէն՝ որ իրեն այնքան օգտակար եղած էր Մակեդոնիոյ մէջ: Պօղոս երջանիկ էր, Աստուծոյ գործը՝ որուն քացած էր իր բովանդակ կեանքը, լաւ ճամբու մէջ էր եւ այս պարագան կը լեցնէր իր սիրտը բերկրանքով եւ աչքերը՝ արցունքներով: Այժմ կ'զգար թէ ողեղէն մթնոլորտի մը մէջ էր, եւ մօտ՝ բացուող դուռներուն: Այդ մթնոլորտը կ'ողողէր սիրտերը անոնց՝ որոնք իրենց կեանքը ի սպաս դրած էին իրենց ընկերին, որոնք սովորութիւն ըրած էին կենալու բարձունքներուն վրայ, ուր հողին կը նուաճէ առօրեան եւ ուրկէ կը տեսնէ որ ամէն արարք, ամէն խորհուրդ կապուած է անվրէպ մեծ եւ անմահ կեանքի մը:

Կորնթոսի մէջ Պօղոս նոր քայլ մը առաւ, որ մինչեւ այն ատեն թոյլ չէր տուած ինքը գինքին: Բաժնուեցաւ սինակոկէն եւ Տիմոս Յուստոսի տանը մէջ, որ աստուածավախ հեթանոս մըն էր եւ մնայուն յաճախողը սինակոկի, բացաւ իր ժողովատեղին: Նոր բացուած սինակոկ յաճախողներուն մէջ կային նաեւ Հրեաներ: Պօղոս թոյլատու ուղած էր ըլլալ այս վերջիններուն, խուսափելու համար պետութեան հետապնդումէն: Կորնթոսի մէջ Հրեաներու բուռն ընդդիմութիւնը ստիպած էր առաքեալին առնելու այս քայլը: Օրէնքին անբաւականութեան դէմ իր արտայայտութիւնները, Մեսիայի՝ քաւիչի եւ աղատարարի հանգամանքը, որ նոր նկարագիր մը կուտար Յիսուսի փրկագործութեան խորհուրդին, մտածումը թէ միայն արդար կըրնար հատուցանել անարդարութեան համար, թէ միայն կատարեալը կրնար սրբազրել տրկարութիւնը մարդոց, թէ միայն Աստուած իր անհուն ներողամտութեամբ կրնար քաւել մեղքը մարդերուն, չէր խօսեր Հրեաներու սրտին: Աւանդապահ Հրեան երկաթեայ թելերով կապուած էր իր անցեալին, Օրէնքի տալին, դժուար էր փոխել զայն: Պօղոս դիտէր ասիկա, իր առաքելութեան սկզբնաւորութենէն իրազեկ էր այս իրողութեան, բայց Հրեայի խղճմտանքը ցարդ թոյլ չէր

տուած իրեն իր կապը վերջնականօրէն խզելու: Բաներ կան որ շատ յաճախ մեզ մեր ներսէն կը դրդեն, բայց կը վախճանք բնթացք տալու անոնց: Յաճախ կ'արդարացնենք այդ վախերը եւ մաս չունեցող պատճառներու կը բեռնենք մեր չթմեղանքը: Ողջի խայթ բուռածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ փխրուն եղելութեան մը պողպատ սլաքի վերածումը մեր գիտակցութեան հնոցին մէջ, կորստեան բրտումներու գինով:

Նոր բացուած ժողովատեղին անկախ էր հինէն, եւ կրիսպոս, նախկին սինակոնիկն դըլխաւորը, վարիչն էր այժմ նոր բացուած ժողովարահին: Պօղոս սկսաւ քարոզել թէ փրկութիւնը հաւատքով է եւ ոչ դործով: «Մեր գործերը ճիշդ է թէ մարմինն ու արիւնք կը կազմեն հաւատքին, սակայն հաւատքը գերիվեր է գործէն: Բարեգործութիւն, ողորմութիւն, աղքատներու, որբերու եւ այրիներու խնամք աղելու արարքներ են, սակայն առանց հաւատքի լոյսին եւ քերթութեան ոչինչ կըրնան պտղաբերել: Գործը հաւատքին պտուղն է եւ պտուղը աւելի չէ ծառէն: Առանց Աստուծոյ օժանդակութեան եւ ձրի շնորհին, կարելի չէ փրկութիւնը, որովհետեւ հաւատալը ուրիշ բան չէ բայց կարկառել մեր հոգին Աստուծոյ, անկէ բնդունելու ձրի շնորհը փրկութեան: Աստուած հաւատոյ հայր Աբրահամին խոստացաւ թէ իր սերունդը պիտի օրհնուի բոլոր ազգերուն մէջ եւ հակառակ իր յառաջացած տարիքին պիտի բախտաւորուի արու դաւակով մը: Տարիները ճերմըրցուցին իր մազերը եւ լեցուցին զինք անձուկով եւ տազնապներով, բայց չկրցան խել իր հաւատքը: Ո՛չ հոսող ժամանակը եւ ոչ ալ իր ճերմակ մազերը, որոնք իրեն ըսել կ'ուզէին թէ երազելու ժամանակը անցած է այլեւս, չէին կրցած տկարացնել իր աննուաճելի յոյսը: Եւ երբ զաւակ մը ունենալու իրեն տրուած խոստումը իրականացաւ, Աստուած փորձել ուղեց այս հաւատաւոր ծերունին, հրամայելով իրեն որ զոհէ իր ապագայ յոյսին ծաղիկը՝ իր միակ զաւակը: Հակառակ այս բոլորին, Աբրահամ չկորսնցուց իր հաւատքը: Աղէտներ իրենց ահռելի հարուածներով չկրցան խորտակել հաւատքի այս առ-

պետը: Անիկա դատեմարտեցաւ Աստուծոյ հետ եւ շահեցաւ յաղթանակը, Իսահակի իրեն վերադարձուելովը: Աբրահամի հաւատքին ոյժն ու գեղեցկութիւնը այնքան կատարեալ էին, որ չէին կրնար ճանչնալ ամօթը կամ վախնալ Աստուծոյ նախաժեշտէն: Ան վեր կը մնայ մեր անձնական փորձառութիւններէն եւ անոր նմանելու պատուէրը կը դառնայ խորհուրդ մը՝ որուն շատ դժուար է հասնիլ: Հետեւները կրնան յաղթահարուիլ ողբերգութիւններէն, բայց ոչ հաւատքի մարդերը, որոնք կրնան հաւատալ անկարելի կարելիին եւ մնալ հաստատ իրենց խոստումին մէջ»:

Հին Օրէնքին անձնուէր Հրեաներու ականջին շատ բնական է որ տարօրինակ պիտի հնչէին այս ըսուածները: Ոչ ոք յարձակած է հին ըմբռնումներու դէմ — որոնք զօրացած են բնկերային սովորութիւններով եւ թանկազին եղած են հին յիշատակներով, առանց բնդհարելու զօրաւոր բնդդիմութեան: Բոլոր յեղաշրջումներու հեղինակները առարկայ եղած են հալածանքի եւ յաճախ մահուան: Պօղոսի արտայայտութիւնները չէին հաշտուեր Հրեաներու ժառանգական վարդապետութեան հետ, ինչպէս ցորենի հատիկներ կը միանան ուրիշ ցորենի հատիկներու:

Տաժանագին զրադումներուն մէջ, Պօղոս չմոռցաւ Թեսաղոնիկէի, Փիլիպէի եւ Եփեսոսի իր հաստատած քրիստոնէական համայնքները, որոնք իր հոգիին զաւակները կը նկատէր: Ինքը հեռու էր իրենցմէ, սակայն կրնար իրենց հասնիլ իր թուղթերով, հրահանգելու զիրենք իրենց հաւատքին մէջ եւ զգուշացնելու աշխարհի շարիքներէն՝ որոնք որսորդներու նման յաճախ մեր շուրջը կը դառնան: Առաքելական այս թուղթերը ի՞նչ շատակաւորաններն եղան իր փոթորկոտ կեանքին, արձապանները իր ճշացող հոգիին, հայելիները իր ներքին պայքարներուն, մը տահոգութիւններուն, զայրոյթին եւ խաղաղութեան համբոյրներուն: Հոն տողուած իր զգացումները, փափաքները, կարօտները՝ գեղեցիկ իրադործումներն են իր բնութեան, ինչպէս նաեւ տխուր շուրջերը իր հրէական հոգիին: Պօղոսի այս թուղթերը պիտի մնային ոչ միայն իրբեւ թանկագին յիշատակա-

բանները իր առաքելական գործին, սխուքով իրենց լոյսը նախիրն Եկեղեցիի կեանքին վերայ, այլ անոնցմով հիմը կը դրուէր քրիստոնէական զրաւանութեան:

Հակառակ յարուցուած բոլոր դժուարութիւններուն, առաքելայր ինքզինք ամէնէն երջանիկ մշակը կը նկատէ իր գործին: Բարերարտոյի կամ վհատեցնող պարագաներու մէջէն միշտ կը լսուի ուրախութեան շնչոր: «Ուրախ եղէք Տիրոջմով ամէն տեղ եւ ամէն պարագայի» կը թելագրէ, «Հպարտ եղէք մանաւանդ երբ Տիրոջ անուան համար արժանի կ'ըլլաք անարդուելու»: Առաքելայր բերկրութեան պատճառը կը համապատասխանէ տիեզերական այն օրէնքին, թէ ամէնէն երջանիկ մարդիկը անոնք են, որոնք ամէնէն շատ բան կ'ընեն ուրիշներու համար:

Միւս կողմէ պէտք է մոռնալ որ Պօղոս տրտում մարդ մը եղաւ իր առաքելութեան շրջանին եւ քնակացած տառապանքի: Սակայն ուրախութիւնն եւ տրտմութիւնը իրարու օտար չեն, երկուքն ալ կը բխին նրբադրածութեան նոյն կարողութենէն, զոր հոգին կ'արտայայտէ Աստուծոյ եւ աշխարհի ներգործութեամբ: Ուկիշանոր որ իր անհուն տարածութեան եւ խորութեան մէջ ունի ահաւոր փոթորիկներ, ունի նաեւ հանդարտ պահեր: Հոն ուր մեծ փոթորիկներ կը շինուին, ճիշդ նոյն վայրին մէջ մեծ անդորութիւններ կը տիրեն:

Կը թելագրէ համբերութիւն բայց մանաւանդ քաջութիւն Քրիստոսով շահուած հաւատացեալներուն: Ինքը ունէր այդ զիւցադնութիւնը՝ անով զիմակայելու խուժանին եւ կախաղանին: Իր բերած պատգամին բնութիւնը եւ գործելու կերպը սկիզբէն կը խառնեցնէին իր սերունդէն աւանդապահ մարդիկ: Եթէ անիկա իր հոգին վեր բռնած չըլլար մարդոց երկիւղէն, պիտի չկրնար իրագործել իր առաքելութիւնը: Որքան քաջ, նոյնքան համեստ է ան: «Եւ Պօղոս, կ'աղաչեմ ձեզի Քրիստոսի հեղութեամբ եւ բարութեամբ» (Բ Կորնթ.): Մեծութեան առաջին նշանը անտարակոյս խոնարհութիւնն է: Ոչ այն զգացումը որով մարդը կը տարակուսի իր խել ուժերուն վրայ, այլ ճշմարիտ ըմ-

բռնումը այն յարաբերութեան՝ զոր կրնայ բուել եւ կատարել, հակառակ յարուցուած արգելքներուն:

Բոլոր մեծ հոգիները ոչ միայն ունին հոգիի իրենց սեփական կալուածը, այլ եւ զիտակից են իրենց զերազանցութեան: Ոչ միայն ճիշդ կը տեսնեն, այլ եւ կ'զգան թէ ճշմարտութիւնը իրենց կողմն է: Միւս կողմէ անպարագրելի հակադրութեամբ բոլոր այս մեծութիւնները զիտակցութիւնը ունին իրենց տկարութեան: Գիտեն թէ զիրենք ոգևորող ուժը իրենց անձին մէջ չէ, այլ կը գործէ իրենց մէջոցաւ: Իրենք փոխադրեալներն են իրենցմէ աւելի բարձր անձի մը՝ որ իրենց շնորհիւ կը գործէ: Բարերախտ են անոնք որոնք կը խորհին, կը խօսին եւ կը գործեն համաձայն իրենց այս ներքին ձայնին:

Ինչպէս շարիքը, այնպէս ալ բարիքը երկար չեն կրնար տեսել այս աշխարհի լարճուն յատակին վրայ, որ մարդուն կեանքն է: Առաքելայրն յաջող գործունէութիւնը նոր բացուած ժողովատեղիին մէջ, կը կնճռոտէր Հրէից սիրտերը: Հին սինակոկի Հրեաներուն համար Պօղոսի այս արարքը դաւադրութեան հաւասար կը նկատուէր Մոսիսական Օրէնքին դէմ. հեթանոսներ այս կերպով կուզային ժառանգելու ինչ որ Հրէից իրաւունքն էր միայն, Աստուծոյ կողմէ խոտացուած իրենց հայրերուն, անոնց արժանիքի, հաւատարմութեան եւ համբերատար տառապանքին իրրեւ տրիտուր: Անոնց համար Պօղոսը նոր Եսաւ մըն էր, որ իրենց անդրանկութիւնը պնակ մը՝ ոսպապուրի կը ծախէր:

Յի ամբան Կորնթոս կուգար նոր կառավարիչ մը, Գաղիոս անունով, որ մեծ եղբայրն էր ստոյիկեան իմաստասէր Սենեկայի: Նորեկը զարգացած եւ արդար անձնաւորութիւն մըն էր, յայտնի իրրեւ պետական մարդ եւ հետոր: Հրեաները կ'ուզէին օգտուիլ նոր կառավարիչի անփորձ եւ անտեղեկ հանգամանքէն, ամբաստանելու Պօղոսը որ Օրէնքէն դուրս քարոզութիւններով կը թիրէր մարդիկը:

Կառավարիչը լսելէ յետոյ եղած բողոքը, անտարբեր հեղեանքով մը ըսաւ. «Ձեր ը-

սածները բառերէ անդին չեն անցնիր, իսկ բառերու վրայ կարելի չէ որոշում տալ: Հրեաներ զայրացած դատարանին առջեւ ծեծեցին իրենց ժողովրդապետ Սոսթենէսը, որ իբր թէ չէր կրցած իրենց բողոքը լաւ կերպով ներկայացնել դատարանին: Փաղիոս գիտելով այս տեսարանը կը զուարճանար:

Պօղոս խորապէս ազդուեցաւ այս իրադարձութիւններէն: Պրիսկիլլայի խոնարհ յարկին տակ նստած՝ կը մնար անխօս: Աշխարհը սեւ չուք մըն էր իրեն համար: Իր ամբողջ մարմինը կը մղկտար խայթող փուշերէ, որոնք կը տառապեցնէին զինք ամէն անգամ երբ իր դործը կը զփուարանար: Տիմոթէոս իր հոգեղաւակը, Կրիսպոս եւ Պրիսկիլլան ի դուր կը ջանային մխիթարել զինք: Պօղոս կը մնար անխօս, աչքերը սեւեռուն պատերէն անդին բաներու՝ որոնց իմաստը որոշ չէր իրեն այդ պահուն: Յետոյ յանկարծ ոտքի ելաւ եւ դառնալով Տիմոթէոսին, խնդրեց որ զինք Սոսթենէսին առաջնորդէ, որ իր խոշտանդումէն վերջ անկողին կը մնար: Բոլորը զարմանքով լսեցին առաքեալի այս յայտարարութիւնը:

— Եկա՛յ, բաւ Պօղոս, ցաւս յայտնելու եղածին համար եւ խնդրելու ներողամտութիւնը: Քու խաղաղասէր հոգին բրաւ իր կարելին, բայց ի դուր, իմաստութիւնը չկրցաւ յաղթել անմտութեան: Սակայն կը հաւատամ թէ մարմնին տառապանքները անհրաժեշտ են հոգիի առողջութեանը համար: Ներէ՛ ինձի, ո՛վ իմ եղբայրս, եթէ ճշմարտութեան նախանձախնդրութիւնը չափադանցութեան մը զեց զիս: Վէրքերը զոր ստացար քու ժողովուրդէդ, ինձի կը յիշեցնեն մեր Տիրոջ վերքերը: Դուն քու արխանովդ ընդունեցիր մըկրտութիւնը, հետեւաբար ոեւէ մէկէն աւելի մօտ ես Մեսիային: Տառապանքն ու խոշտան-

գումները բաժինն են բոլոր սնունց՝ որոնք մութերէն լոյսին կ'առաջնորդեն մոլորեալ հոգիները:

Սոսթենէս հաղիւ շարժելով իր անկողինին մէջ, հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ:

— Իմ խնդրանքս է որ ներողամտ ըլլաք եղածին համար, մեր պարտքն է զօրացնել հեթանոսներուն հաւատքը եւ առաջնորդել զանոնք Իսրայէլի Աստուծոյն, Մեսիայի միջոցաւ:

Սոսթենէս երկար լուսթենէ մը յետոյ լուսաւ:

— Օրհնեալ ըլլայ Աստուծոյ կամքը, որուն խորհուրդները անխախտեցնելն են, բայց գործերը արդար:

Շարաթ օրը Պօղոս ժողովարանին մէջ զողջացող ձայնով խօսեցաւ տխուր պատահարին համար, որ զիրենք մինչեւ դատարան տարած էր: «Պէտք է գիտնաք բոլորդ, թէ ձեր մարմինները տաճարներն են Աստուծոյ եւ Մեսիան հոն կը բնակի»: Բոլորի աչքերուն մէջ արցունքներ կային, առաքեալը իր վըշտին մէջ զօրացած կ'իշխէր բոլոր սիրտերուն: Երբ վեր առին ամօթէն ծանրացած իրենց գլուխները, տեսան զարմանքով որ Սոսթենէս, զեկալօրը իրենց հակառակորդ սինակոկին, կեցած էր Պօղոսին քով. բոլորը իրենց շունչը բռնած կը նայէին այս տեսարանին, կարծես տեսիլքէ մը արթնցած:

— Մխիթարուի՛նք Աստուծմով եւ ներենք իրարու, բաւ ան, ներկաներու հեծկտուք ներուն մէջ: Յետոյ մօտեցաւ Պօղոսին եւ անոնք համբուրուեցան իրարու հետ:

Այն օրէն սկսեալ վերացաւ բաժանումը երկու սինակոկներուն միջեւ, եւ անոնք միասին շարունակեցին Աստուծոյ գործը, որուն արի եւ իմաստուն սերմնացանը կը հանդիսանար առաքեալը: